

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Redactie-sekretariaat: Postbus 7176 te Amsterdam.

Administratie: Pasteursingel 29b, Rotterdam-7

A. H. ALGRA — SLIEDRECHT

THE EXORCIST

„... de duivel toonde Hem
al de koninkrijken der
wereld...
en zeide tot Hem,
dit alles zal ik U geven,
indien...”

„The exorcist”, zo heet een geruchtmakende film, die ik niet gezien heb. Volgens de recensies was het een lor.

Maar een woord, dat onder ons nauwelijks bekend was, herkennen we nu meteen: een exorcist is een duivelbanner.

Heidense volken kennen de figuur van de duivelbanner. Een man, zeer uitzonderlijk uitgedost en opgedoft, die, onder het uiten van vervaarlijke kreten en met wild zwaaien van armen en benen, de duivels verdrijft. Ik kan ook zeggen: de ziekte verdrijft. Want hij wordt geroepen wanneer iemand ernstig ziek is. Ziekte komt toch van de duivel?

De roomse kerk heeft ook altijd het „exorcisme” gekend. De priester past het toe, wanneer boze geesten verdreven moeten worden. Formules, handoplegging, het luiden van de klokken, dat moet allemaal meehelpen om de duivel op de vlucht te jagen. Op het Friese platteland was het nog tot voor kort de gewoonte om met de dode drie keer de omgang te maken rondom de kerk, onder klogelui. Een oude onderwijzer heeft mij eens verteld dat hij, toen hij als onderwijzer was aangesteld, op zeer jeugdige leeftijd, ook verplicht was om 's nachts bij een dode te waken, als die nog „boven de aarde” stond en de meester moest dan doorlopend luidop uit de bijbel voorlezen; het deed er niet toe wát. Gods Woord zou de duivel op de vlucht jagen.

Maar vanwaar de deining rondom de film „The exorcist”? Wel, die opschudding zou er niet geweest zijn wanneer het ging om een historische film, bijvoorbeeld over heksenprocessen in de middeleeuwen. Nee, het „exorcisme” is volop in de belangstelling en in discussie. Daardoor vlammen de

emoties op, want de vragen worden nú weer heftig gesteld; vooral door onze jongens en meisjes. Mist de kerk niet iets? Waar zijn de Geestesgaven gebleven? Wat zeg je van het slot van het Evangelie van Marcus? „In mijn naam zullen de gelovigen boze geesten uisdrijven... op zieken zullen zij de handen leggen en zij zullen genezen worden...”

Of is het slot van Marcus' boek misschien een apokrief bijbelgedeelte? Het staat immers tussen haken! Maar kan het ook zijn, dat het in bepaalde oude handschriften niet voorkomt omdat men al vroeg geen raad wist met wat daar als uit Jezus' mond wordt opgetekend? Dit zijn zo de vragen die gesteld worden.

Ze zijn ook opgeworpen in een vergadering van onze kerkelijke „regio”. Wij gebruiken het latijnse woord „classis” niet meer, maar hebben het vervangen door „regio”. Dat is ook latijn, maar althans een bekend woord voor heel het nederlandse volk. Het verschil met de vroegere „classis” ligt niet alleen in de nieuwe naam, maar ook in de werkwijze. We kunnen nu eens een hele avond met elkaar spreken over een „onderwerp” dat in de kerken begint te leven. De gasten denken en spreken met ons mee, soms ook gasten uit andere kerkelijke formaties. Zo hebben we dan in onze „regio” een discussie gehad aan de hand van het boek van dr K. J. Kraan, „Opdat u genezing ontvangt”. Dat boek heeft als ondertitel: „Handboek voor de dienst der genezing” en het is uitgegeven door Gideon in Hoornaar.

We voelden met zijn allen wel de moeilijkheden, die er liggen op het terrein van „handoplegging” en „exorcisme”. Het exorcisme immers veronderstelt dat de duivel macht heeft. Vervolgens veronderstelt het, dat die macht gebroken kan worden. Hoe, dat is vers twee.

Maar over het eerste punt kun je al diepgaand met elkaar spreken. Heeft de duivel werkelijke en grote macht? Je bent allemaal bang voor het „dualisme”. Daar

zit het woord „duo” in, dat betekent: twee. Het dualisme is op het gebied van de theologie de leer, dat er twee machten zijn, die elkaar bestrijden. De macht van het goede en de macht van het kwade. Gods macht en de macht van de duivel. Schilder heeft daar indertijd aandacht aan besteed, toen hij over de namen van de satan schreef. In 1929 verscheen zijn boek: „Tusschen Ja en Neen”. Daarin staat een hoofdstuk over de naam, die de duivel draagt in het Evangelie naar Johannes: „overste van deze wereld”.

Schilder vestigt er de aandacht op, dat er niet staat: overste van de wereld, maar overste van deze wereld. Hij betoogt verder, dat „overste” een ondergeschikte functie is. Schilder's manier van uitleggen kan mij op dit punt niet meer bevredigen.

Want als de duivel aan onze Heiland al de koninkrijken der aarde toont en hun heerlijkheid en dat alles aan Jezus als een geschenk aanbiedt, op voorwaarde, dat Jezus hem, de duivel, te voet valt, dan moet dat toch een werkelijke verzoeking zijn geweest. De Here Jezus gaat immers serieus op de woorden van de duivel in. Dat zou Hij niet gedaan hebben, als de satan niets aan te bieden had. Dan zou de Here Jezus tegen de duivel gezegd hebben: „Maak het nou; jij hebt over de hele aarde niets te vertellen en je wou Mij aanbieden wat je niet eens hebt?”

Als de duivel niet werkelijk de overste van deze wereld was, had die verzoeking geen zin. Christus zou dan door die woorden heen geprikt hebben en ze zouden als een dunne ballon inelkaar geschrompeld zijn. De duivel zou meteen voor schut gestaan hebben.

Wij hebben wel eens moeite met de „verzoeken in de woestijn”. Het lijkt zo maar een spiegelgevecht. Want de Here Jezus kón toch niet zondigen en waren de verzoeken wel écht voor Hem? Want er staat toch geschreven: „zo vaak iemand verzocht wordt, komt dit voort uit de zuiging en verlokking van zijn eigen begeerte?” (Jakobus 1:13, 14). We kunnen ons moeilijk voorstellen dat Christus werkelijk moeite heeft gehad met de suggesties van de duivel. Toch moet het een zware verzoeking zijn geweest. Die zal ook hierin gelegen hebben, dat de satan een werkelijk aanbod deed. Dat hij inderdaad iets te bieden had. Wij onderschatten zijn macht. Christus deed dat niet. De duivel onderschatte zijn Tegenstander

uiteraard ook niet. Hij kwam niet met hol gezwets, maar met een aantrekkelijk voorstel. Waar heel wat in zat. Meer dan wij ooit vermoeden of ons voorstellen kunnen.

Maar onze Heer heeft geweigerd te knielen voor de duivel. Hij heeft gezegd, dat Hij alleen God wilde dienen. Toen week de satan van Hem.

Later heeft de Here Jezus door Zijn machtswoord vele duivelen uitgeworpen. Zoals bijvoorbeeld in de synagoge van Kapernaüm. Daar zat een man met een onreine geest. Wie weet hoeveel jaren die man al trouw naar de synagoge ging. Niemand had last van hem. Hij kon rustig indommelen als de locale rabbi zijn preekje leuterde. Dat werd anders toen Jezus sprak. Die leerde als gezaghebbende en niet als de schriftgeleerden. (Marcus 1:22) En toen schreeuwde die man het uit.

Maar zowel in Kapernaüm als op de hoge berg van de verzoeking, begint de nederlaag van de duivel wanneer de Here Jezus dient, gehoorzaam is, Gods Woord spreekt. Met het uitbannen van de duivel maken we een goed begin, wanneer we Gods geboden doen en op Gods beloften vertrouwen. Daar hebben we voorlopig de handen vol aan. Wanneer we over het exorcisme praten, moeten we deze eerste les niet overslaan. Anders raken we geheel en al in de verwarring.

In dit nummer:

- Pagina 49
Ds A. H. Algra,
The exorcist
- Pagina 50
Ds H. J. van der Kwast,
Het vertrek van Dr M. J. Arntzen
- Prof. C. Veenhof,
De laatste strijd?
- Pagina 51
Marc de Klijn,
Een dag van Iwan Denisowitsch (2)
- Pagina 52-53
D. W. L. Milo,
Souvenirs
- Ds H. Amelink,
De brief aan de Efeziërs
- Pagina 54
Drs H. de Jong,
Boekbespreking

H. J. VAN DER KWAST — AMSTELVEEN

Het vertrek van Dr. M. J. Arntzen

In ons blad en elders hebben we de mededeling aangetroffen van de kerkeraad van Breukelen dat ds M. J. Arntzen zijn ambtsdienst in de gemeente aldaar heeft beëindigd.

Opvallend is de **milde toon** in deze verklaring, waarin men de predikant in waarde houdt en van geen maatregelen tegen hem gesproken wordt.

Dr A. is blijkens berichten in Trouw en het Nederlands Dagblad voornemens zich aan te sluiten bij de **kerken binnen verband** en het is niet uitgesloten dat hij daar opnieuw het ambt gaat bedienen. Niet alleen voor de gemeente van Breukelen en voor ds Arntzen, maar voor heel onze gemeenschap is dit een **droevige zaak**.

In 1971 veroorzaakte het veel opschudding toen dr A. zijn ambt in de Geref. Kerk (syn.) te 's-Gravendeel neerlegde; het was hem niet langer mogelijk mede-verantwoordelijkheid te dragen voor de ontwikkelingen binnen genoemde kerken en hoewel wij vrijgemaakten zo onze vragen hebben over het neerleggen van het ambt, was er in onze kringen veel meeleven voor dr A. en andere verontrusten in hun moeiten.

Dr A. zocht toenadering tot onze kerken en het is zeer te prijzen in de kerkeraad en de gemeente van Breukelen dat zij dr A. beriepen en hem in grote hartelijkheid hebben ontvangen en begrip konden opbrengen voor de moeiten, die aan de overgang die hij maakte, verbonden waren.

De **overgang** moet groot geweest zijn.

In de vrijmaking heeft dr A. niet voor ons en met ons gekozen; daar zal hij — serieus als hij is — zijn redenen voor gehad hebben en het is zeker dat hij de vrijmaking **niet zag als een door de Here geboden reformatie** van de kerk. Daar dr A. vreemd was gebleven aan de strijd van de vrijmaking, was het voor hem geen eenvoudige zaak zich binnen onze kerken, die door die strijd gestempeld zijn, op te stellen.

De vrijgemaakte kerken hebben van 1945 tot de buiten-verband-zettingen in 1967/68 hun eigen ontwikkeling doorgemaakt, waarbij allerlei vragen aan de orde zijn gekomen.

Ook aan deze ontwikkelingen is dr A. vreemd gebleven.

De verontrusten in de Geref. Kerken (syn.) voeren hun strijd tegen een geest die van **geen binding** van het geloof aan de Schrift en de belijdenis wil weten. Die strijd zullen we niet onderschatten en de nood van deze broeders evenmin. Zij hebben recht op een hartelijk medeleven.

Onze kerken buiten-verband zijn echter onder het juk van **kerkisme** en **confessionalisme** doorgaan en de wonden in die strijd opgelopen zijn nauwelijks genezen.

Daarom staan onze kerken **anders opgesteld** dan de verontrusten,

Kerkelijk Leven

terwijl we toch **één zijn** in de liefde tot het **schriftuurlijk belijden**, en daarom aan hetzelfde front staan.

Er zijn verontrusten bij onze kerken gekomen, die het heel goed bij ons kunnen vinden, maar bij dr A. was dit niet het geval; hij verstond de in onze kring levende aarzelingen t.a.v. een kerkverband niet; hij is wel **onder ons** geweest, maar niet **van ons** geworden.

Dit blijkt o.m. daar uit, dat hij zijn ambtsdienst in Breukelen beëindigde en gelijk erkent dat de kerk aldaar zich wil houden aan Schrift en belijdenis en hem in zijn streven geen strobreed in de weg legde.

Vrijgemaakte predikanten, die toch echt wel wat meegemaakt hebben in hun kerkverband, kunnen zich moeilijk voorstellen dat men in zo'n situatie zijn gemeente in de steek laat. Er zijn onder ons nog al wat collega's die twee maal geschorst of buiten-gesloten zijn; maar een gemeente verlaten die achter je staat in tijden van nood, neen, dat ligt ons niet.

Nu dr A. voor de tweede maal zijn ambt neerlegt, zou ik toch wel eens met hem willen spreken over zijn opvattingen over kerk en

ambt; zijn die wel naar de belijdenis en de k.o., die hij en ik zo graag gehandhaafd zien.

De kerkeraad van Breukelen spreekt mild over zijn hooggeachte predikant; daar willen we ons bij aansluiten en geen harde verwijten maken.

Wat trekt dr A. nu naar de kerken binnen verband.

Hij zoekt een kerk, waarin de belijdenis zeker is gesteld en heeft dienaangaande twijfels over onze kerken; op dit laatste hoop ik terug te komen. Het zeker stellen van de belijdenis is een moeilijke zaak.

Niemand zal ontkennen dat er in de kerken binnen verband een ijver is voor het onverkort handhaven van de belijdenis.

Heeft men zich daarbij ook **gedragen** naar de regels die ons belijden aangeven voor de handhaving daarvan?

Nu is dr A. lang genoeg bij ons geweest om te weten op **welke wijze** de kerken binnen verband hebben gemeend te moeten optreden om het belijden te handhaven; hij weet van de manieren, kent de oordelen en de beschuldigingen die zijn uitgesproken over broeders die dr A. als **confessioneel betrouwbaar** heeft leren kennen.

Wanneer dr A. nu overgaat naar de kerken binnen verband, aanvaardt hij mede-verantwoordelijkheid voor de schorsingen, doleanties, buiten-verband-zettingen enz. waardoor **meer dan vijf en twintig procent** van de leden van de vrijgemaakte kerken in de **verstrooiing** zijn gebracht.

Daarbij vrees ik dat de ambtsneerlegging van dr A. zal worden aangegrepen ter rechtvaardiging van de handelingen van de synodes van Delfshaven tot Hooftgevee en als wapen tegen onze kerken zal worden gehanteerd.

Er is mij verteld dat in de Reformatie heet van de naald commentaar is gegeven en de schrijver goed ingelicht blijkt te zijn en dit valt mij toch erg tegen.

bracht. En om nog eens te bedenken dat toch ook hij een belofte van trouw aan de belijdenis heeft afgelegd. En voorts om zich te realiseren hoeveel verdriet hij massa's van zijn medekerkleden doet en hoeveel verwarring en polarisatie hij onder hen veroorzaakt. En niet het minst om te overwegen dat, omdat hij de eerste oorzaak is van het rondom hem ontstane conflict, hij een groot aandeel zou hebben in een ten gevolge daarvan ontstaande kerkscheuring.

☆☆☆

Wat in dit „Beroep” allereerst opvalt is dat men daarin niet ingaat op de **eigenlijke** kwestie waarin het in het conflict tussen dr Wiersinga en de synode om gaat. Dr Herman Ridderbos maakte daarover reeds enkele pittige opmerkingen.

Ik citeer uit zijn artikel dienaangaande het volgende:

„Het teleurstellende en (voor mijn besef) onzakelijke in dit alles is nu echter, dat de ondertekenaars er met geen woord op ingaan of de synode soms ook gelijk zou kunnen hebben als zij oordeelt, dat hetgeen dr W. als de inhoud van de leer der verzoening ontkent tot de essentie van de christelijke belijdenis behoort; er óók met geen woord op ingaan, of juist deze ontkenning en bestrijding, de eenheid en de toekomst van de kerk niet in gevaar zouden moeten brengen, omdat zij niet alleen scherpe en moeilijk te onderdrukken reacties in de kerk moeten oproepen, maar ook metterdaad, zoals de synode het heeft uitgedrukt, te kort doen aan de rechte prediking van het evangelie. Over dat alles rept de oproep met geen woord! Maar als de synode daarin eens gelijk zou hebben — en heeft zij dat soms niet? — hoe kunnen de ondertekenaars aan deze vraag dan zo volstrekt voorbij gaan? Is dat hun zaak dan soms niet (in hun streven en verlangen naar de op de toekomst en de vragen van de tijd gerichte kerk) en behoeft dat dan soms hun zorg niet te zijn?

Zij schrijven wel ergens, dat de verzoening een onbeschrijfelijk mysterie is en dat alle pogingen om dit mysterie op formule te brengen onvolkomen blijven. Accoord. Maar wat ik met mijn beperkt verstand niet begrijp is, dat zoveel scherpzinnige lieden, als dit elitaire gezelschap van ondertekenaars bevat, niet inzien, dat zij hiermee niet de synode, maar juist dr Wiersinga treffen. Want wie verengt en beperkt nu eigenlijk het mysterie, de synode of dr W? De synode heeft tot dr W. gezegd: wat jij, dr W., van het mysterie hebt menen te verstaan zullen wij niet tegenspreken. Wij stemmen er zelfs mee in. Maar wat wij op u tegen hebben is, dat in uw visie geen ruimte is voor dat andere grootse facet, dat Christus niet alleen door, maar ook plaatsvervangend vóór onze zonden is gestorven en dat hij aldus meent te moeten bestrijden, wat voor anderen en voor ons de grond en het fundament van onze zaligheid is. Zó staan de zaken en dát is in dit hele geding (één van) de grote zorg(en) van de synode. Maar — zoals gezegd — het behoort kennelijk niet tot de zorgen, die de zestig zich maken. Het raakt hen althans niet zo, dat ze

C. VEENHOF — KAMPEN

De laatste strijd?

Er is in de kwestie dr Wiersinga een scherpe wending gekomen die onze bijzondere aandacht verdient. Ze is daardoor in een veel wijder verband komen te staan dan tot dusver het geval was. En — laat ik er dat aanstonds bijvoegen — daardoor begint ze ook een voor de kerk veel desastreuzer vorm aan te nemen.

Dit is geschied door het optreden van de 60 vooraanstaande gereformeerden die in een door hen opgesteld „Beroep op kerkleden” zich vierkant tegenover het jongste synodebesluit inzake dr Wiersinga hebben gekeerd. Hun optreden werd reeds als „revolutionair” gekarakteriseerd. En het is inderdaad wel iets dergelijks. Een oproep om zich te verzetten tegen een, na een zo intensieve langdurige en met geduld, wijs-

heid en liefde ondernomen behandeling, genomen besluit, dat bovendien niets minder inhoudt dan bevestiging en handhaving van wat door alle eeuwen heen door de kerk werd beschouwd als behorend tot het hart van het Evangelie, is geen kleinigheid!

Wat aan dit verzet tegen de synode nog een extra zwaar accent verleent is het feit dat de „60” geen enkel beroep doen op dr Wiersinga!

Indien men niet eenzijdig de vrede in de kerk had gezocht was er zeker alle aanleiding, ja zelfs noodzaak toe ook op dr Wiersinga een beroep te doen.

In de eerste plaats om zich nog eens grondig rekenschap te geven van de gefundeerde kritiek die op zijn soms toch wel zeer dubieuze exegetische manipulaties is uitge-

Pastorale notities

Christus eigendom in leven en sterven

We zouden achter dit opschrift een uitroep willen zetten. Het is roemtaal! Het is de vreugdevolle belijdenis van ons geloof!

Wij zijn van de Heer!

De kerk heeft het haar kinderen voorgezegd, het de jeugd van de kerk willen inprenten, het in tijden van droefheid en vervolging als een jubel doen klinken: Wij zijn van Hem, die ons alsoz bewaart dat zonder de wil van onze hemelse Vader geen haar van ons hoofd vallen zal en dat ook alle ding tot onze zaligheid dienen moet. Ja, die ons ook door zijn Heilige Geest van het eeuwige leven verzekert en ons van harte gewillig en bereid maakt om voor Hem voortaan te leven.

Vergeet het niet: onze vaders hebben dit beleden in een tijd van reformatie en geloofsvervolging, van gevangenschappen en brandstapels, van verbeurdverklaring en ballingschap, van bloed en tranen. Daarmee hebben ze elkaar getroost en bemoedigd. Ze hebben elkaar de woorden van de Heer voorgehouden: 'Vreest geen van de dingen die gij lijden moet!' 'Wie hier met Christus lijdt, zal eenmaal met Hem verheerlijkt worden'.

In zulk een tijd heeft de kerk haar enige troost in leven en sterven uitgesproken: geheel en in alles van Christus!

Ook in het sterven. Want ook de dood kan ons niet scheiden van Gods liefde, welke is in Christus Jezus onze Heer. God zal ons ook in het sterven niet verlaten. Hij zal ons ook in de graven niet vergeten. Hij zal waken over ons stof. Hij zal ons eenmaal weer uit de graven doen opstaan en ons vernederd lichaam weer in onsterfelijkheid en heerlijkheid doen herrijzen.

Dat is onze troost bij sterfbedden en begravenissen. Christus leeft en wij zullen leven met Hem. Wie in Hem gelooft zal leven, ook al ware hij gestorven.

Zo blijft het woord van Paulus ons toespreken onder alle levensomstandigheden, in tijden van voor- en tegenspoed, temidden van droefheid en vervolging: 'Hetzij dan, dat wij leven, hetzij dat wij sterven, wij zijn van de Heer!'

Wij leven en sterven niet voor eigen risico, maar voor Hem die ons gekocht heeft met Zijn bloed en die alle macht heeft in hemel en op aarde.

Bilthoven.

B. Telder

er één woord aan wijden En dat is niet alleen het onzakelijke, maar voor mijn besef ook het min of meer verbijsterende in deze oproep. Hoe denken zij toch te kunnen voorbijgaan aan hetgeen voor anderen niet alleen het hart van 'de kwestie', maar bovenal van de religie is. En hoe denken zij ons een kerk van de toekomst aan te prijzen, die wel onverwijld en krachtig positie moet kiezen tegen de apartheidspolitiek in Zuid-Afrika, maar die t.a.v. fundamentele verschillen over haar eigen belijdenis géén uitspraken mag doen, zolang de theologische discussie nog niet is uitgepraat. Hier ligt ergens een kortsluiting in de oproep van de 60, die ik als pijnlijk ervaar, omdat ze voor mijn besef aan de aard en aan de prioriteiten van het geloof op een ingrijpende wijze te kort doet." Ik meen dat Herman Ridderbos in wat hij hier zegt volkomen het gelijk aan zijn zijde heeft. De

„Oproep” van de zestig zou een geheel andere kleur, richting, kracht hebben gekregen indien de „60” zich over de eigenlijke kwestie hadden uitgesproken.

☆☆☆

Maar zij hebben dat niet gedaan. En ze hebben, dat spreekt vanzelf dat opzettelijk niet gedaan. Het zijn geen „kleine jongens”. En daarom is er aan hun optreden een aspect dat nog veel belangrijker is dan het eigenlijke punt-in-geding.

Herman Ridderbos wees daar reeds impliciet op. Het is dit dat deze gereformeerden in feite noch van „justitiële”, noch van een „judiciële” tucht willen weten.¹⁾ In de kerk mag het niet verder komen dan een „dialoog”. Er moet niet maar „pluraliteit” in het belijden der kerk optreden, neen ook de „pluraliteit” van het belijden moet in de kerk als legitiem worden geaccepteerd. Een „pluraliteit” die ook een aan elkaar tegenstrijdig belijden mogelijk maakt en dat als legitiem moet worden beschouwd.

☆☆☆

Toen ik het optreden van de „60” en de inhoud van hun „oproep” overdacht kwam mij in gedachte een opmerking van de diepzinnige theoloog A. F. C. Vilmar (1800-1868).

Deze verklaarde namelijk eens, dat de leer omtrent de kerk in de komende tijden steeds meer een van de meest op de voorgrond tredende aspecten van de bijbelse boodschap zou worden. Vroeger, zo schreef hij, kwamen andere momenten daarvan met bijzondere kracht naar voren. Bij voorbeeld de leer omtrent God, omtrent Christus, omtrent de toeëigening van het heil enz. Die waren toen in zware worstelingen om zo te zeggen door de kerk „doorleefd”. Maar met profetische helderziendheid verklaarde Vilmar dat in de komende tijd speciaal de leer omtrent de kerk de geesten zou beroeren en dat de worsteling in de kerk en in de wereld — en tussen die beide — zich uiteindelijk daarop zou concentreren. En hij voegde aan deze verzekering de volgende dreigende woorden toe: We kunnen verwachten, dat over de leer der kerk nog heftiger strijd zal ontbranden dan in verband met andere geloofsrealiteiten het geval is geweest.

Vooreerst omdat de leer omtrent de kerk zonder die andere geloofswaarden niet kan worden verstaan.

Maar ook en vooral omdat het in de bijbelse boodschap omtrent de kerk direct gaat om het **naast elkaar staan en samenwerken**, kortom om de **gemeenschap** zelf. Daarom kan volgens Vilmar deze strijd geen andere afloop hebben dan die van de definitieve scheiding der geesten met het optreden van de Antichrist.

Otto Weber die deze woorden in zijn „Versammelte Gemeinde” citeert, voegt er aan toe: Profetische woorden die hun waarheid niet verliezen ook al kan men Vilmar in de verdere ontwikkeling van zijn gedachten niet volgen.¹⁾

☆☆☆

Na Vilmar hebben ook andere — voor zover ik kon nagaan onaf-

hankelijk van hem — in dezelfde richting gewezen.

Zo deed b.v. Groen van Prinsterer.

Ik wees daar reeds eerder op.

En na hem de nu nog bij weinigen bekende eerste hoogleraar in de rechtswetenschap van de V.U. prof. Fabius. Fabius was een man van enorme geleerdheid — hij torste vele jaren de gehele juridische faculteit aan de V.U. al één! — en één die intensief, dooracht en bewogen in het gereformeerde kerkelijke leven van zijn tijd geëngageerd was. Hij schreef er zelfs enkele belangrijke, te veel veronachtzaamde boeken over.

In het jaar 1926 schreef hij o.a. het volgende: „Was in de zeventiende eeuw het leerstuk der uitverkiezing het punt, dat de tijdgeest gekozen had, om, met de uitworsteling daarvan de ganse geloofswaarheid uit haar voegen te lichten, in deze eeuw, en reeds in de vorige, schijnt hij zich daartoe te richten tegen het instituut van de kerk. En zijn van die vijandelijke geest niet soms sporen in de Gereformeerde Kerken merkbaar?”²⁾

☆☆☆

Het is voor ieder die intens meeleeft met het kerkelijke leven in ons land en daarbuiten duidelijk dat de geciteerde woorden van Vilmar en Fabius inderdaad profetisch waren.

Zeker, er is in de wereld van de kerk discussie en strijd over alles en nog wat. Maar het gaat daarin toch vóór alles om de kerk, om de kerk zelf, om de kerk als zodanig. Vragen die vóór alles aan de orde zijn deze: Wat is de kerk?

Wat is haar wezen, haar eenheid, haar taak, haar strijd.

De geweldige eenheidsdrang welke de christelijke wereld heeft aangegrepen en o.a. gestalte kreeg in de moderne oecumenische beweging — één kerk of géén kerk — wordt gedragen en gestimuleerd door een hartstochtelijk bezig zijn met de kerk.

In het licht van deze ontwikkeling van de worsteling der kerk moet nu ook het optreden van de „60” worden gezien.

Dat blijkt uit hun „Oproep” op overduidelijke wijze.

Ze gaan daarin namelijk, zoals Herman Ridderbos reeds signaleerde, de **concrete kwestie** waar het in het conflict met dr Wiersinga om ging, nl. **de wijze waarop God de wereld met zichzelf verzoent** volkomen voorbij.

Die wordt daarmee totaal gebatelliseerd.

Ze spreken daarin alleen over de kerk.

Tot zover deze week.

¹⁾ „Justitionele” of „juridische” tucht is een tucht waarbij een kerkelijke vergadering na het nemen van een beslissing kort en krachtig en hard het dilemma stelt: aanvaarden of schorsing. Deze tucht werd toegepast in 1944 en in de vrijgemaakte kerken door de laatste synode. „Judiciële” tucht is tucht waarbij men langdurig, geduldig, liefdevol met „bezwaaarden” praat en ten slotte een eindoordeel uitspreekt en dat op de consciëntie van die bezwaarden bindt.

²⁾ Zie Barbara Schlunk, *Amt und Gemeinde im theologischen Denken Vilmars*, München 1947; Bernhard Lohse, *Kirche und Offenbarung bei A. F. C. Vilmar*, Evangelische Theologie 1957, Heft 10; Otto Weber, *Versammelte Gemeinde Beiträge zum Gespräch über Kirche und Gottesdienst*, Neunkirchen, 1947.

³⁾ *De Reformatie*, 6 aug. 1926.

MARC DE KLIJN — AMSTERDAM

SOLZJENITSYN EN HET GEWELD

Een dag van Iwan Denisowitsch (2)

Ik wil proberen uit het werk van Solzjenitsyn een aantal specten te belichten, in de hoop dat ik daarmee toch essenties heb gegrepen. Ik zou dit willen doen aan de hand van het enige geschrift van Solzjenitsyn dat in de Sovjet-Unie zelf in druk is verschenen en alom grote bewondering en herkenning heeft afgedwongen: Een dag (uit het leven) van Iwan Denisowitsch.

Bijna alle romans van Solzjenitsyn gaan over straffampen, onderdrukking, over het leven van vervolgd en aan terreur blootgestelde mensen. Nu gaat het mij er niet om aan te tonen dat concentratiekampen voortaan een belangrijk thema voor de wereldliteratuur zijn geworden. Die kant wil Solzjenitsyn er zelf ook niet mee uit. Maar deze kampen vormen wel de achtergrond en tegelijkertijd het draagvlak van een zich afspelend menselijk drama, van menseelijke tragiek, van het menselijk lot en het menselijk wel en wee. Centraal staat m.i. de reactie van de mensen op dit soort

vervolgingssituaties, onderdrukking en ontbering en niet zezeer een of andere „sociologie van het straffkamp”.

Literaire critici zullen wellicht eerder geneigd zijn het straffkamp als symbool te zien van de westerse moderne technologische maatschappij, ja misschien wel van de westerse beschaving als zodanig en vervolgens aantonen dat juist deze éne dag van Iwan Denisowitsch meesterlijk symboliseert hoezeer de mens van tegenwoordig geleefd wordt en zijn mens-zijn volkomen is kwijtgeraakt.

Ook die kant wil ik er niet mee op. Wie de wereld als een gevangenis wil zien waaruit men bevrijd moet worden zegt m.i. niets nieuws, want hetzelfde zeiden de oude gnostici reeds. De wereld moest men als een bezoedelde structuur achter zich laten om eerst in het geestelijke het werkelijke leven, het volle licht te aanschouwen.

Vervolg op pag. 54

D. W. L. MILO — VIERHOUTEN

SOUVENIRS

Herinnert u zich de Griekse filosoof Diogenes? De man, die in een ton woonde? En die overdag met een lampje rondliep, om een verstandig mens te vinden? Juist, nu weet u alles weer. Ook wat hij antwoordde aan Alexander de Grote, die hem vroeg wat hij voor de arme filosoof kon doen. „Een stapje terzijde gaan”, zei Diogenes, „want u beneemt me het zonlicht”.

Een heerlijke geschiedenis. Is het niet heerlijk: als je kiezen mag en deze vrijheid gebruikt om iets kleins te kiezen? Wie het kleine niet eert is het grote niet waard, zeiden de vaders. Salomo, die ruime keus kreeg en slechts... wijsheid vroeg.

Zo heb ik van verschillende vrienden en relaties souvenirs gekregen; vaak gekozen. Kleine dingen meestal — maar kostbaar aan gevoelswaarde, een kapitaal aan herinneringen. Die een mens telkens verzekeren: dat geluk niet in geldswaarde, maar in andere waarden schuilt.

Neem nou wijlen tante Eibertje. Ze was een lief Veluws wijfke, ongehuwd en onbesproken, woonde tot haar dood met twee zusjes samen. Tante Eibertje had de meeste persoonlijkheid van de drie, voerde het gesprek; de zusjes waren goed in het knikken, zowel ja als nee. Ze was bekeerd — en ze heeft me de datum en de omstandigheden toevertrouwd. Na een wekenlange crisis was ze in de ruimte gekomen en had de Heere haar „een tekst gegeven” — waardoor ze zeker wist, dat haar ziel in het bundelken der levenden gebonden was. Ik heb zelfs geen poging gedaan, deze zekerheid aan te vechten. Haar wel gezegd, elke dag de Heere te danken voor zijn genade, aan zondaren gegeven. Dat deed ze.

Zulke gesprekjes liepen tussen neus en lippen door, als ik haar haar renten kwam brengen: opbrengsten van effecten. Dan zei ze: „wat is meneer toch goed voor ons: het vorige geld is nog niet op en u komt al weer nieuw geld brengen!” Ze zag de vergankelijke dingen wat wazig, de geestelijke trouwens ook. Maar ze was intens lief en meelevend en dankbaar. Zulke vrouwtjes vragen er gewoon om, bestolen te worden. Maar ze zijn meteen een naeve uitdaging om eerlijk te blijven.

Toen ze haar grote dank voor „al dat geld” (haar eigen geld namelijk) eens metterdaad wilde tonen, heb ik een stekje van haar cactus ge-

vraagd. Die plant was trouwens al eens tot kamerhoogte gegroeid en een stekje was wel het minste, wat je haar kon vragen. Ik kreeg een stekje, met aarde en liefde; de cactus heeft tot jaren na haar dood in mijn werkkamer voor het raam gestaan. Een bitterzoete herinnering aan tante Eibertje. Zelf zo zacht en lieflijk en dan die kleine, stekelige cactus als pendant! Maar toen kregen we een kantoormeisje, dat de planten dagelijks met veel water bedacht en tijdens mijn vakantie de cactus verzoop. Weg souvenir van tante Eibertje. Toch blijft de herinnering. Souvenir betekent eigenlijk niet meer dan herinnering, is het niet?

—o—

En dan de oude dove, blinde chemicus. Hij was al zoveel jaren doof, dat hij ook zijn stem bijna kwijt was. Hij hoorde zichzelf toch niet. Had alleen enig contact met zijn huishoudster en met mij — maar was verder gruwelijk eenzaam. Als hij wat vroeg of zei — het ging met rauwe, ongeordende klanken — greep ik naar papier en schreef een paar woorden in koeieletters. Dat hield hij tegen zijn neus, onder de lamp of bij het raam, tot hij alles begreep. Dan kwam een jongensachtige lach en hij gaf zijn volgende opmerking. Ging het lezen slecht, dan klopte ik op zijn linker jaszak en hij haalde een koperen dovenhoorn met drie versnellingen tevoorschijn. Daar werden dan een paar woorden in geroepen, langzaam, erg duidelijk en gescandeerd. Tot hij begreep, met een lachje de hoorn in elkaar schoof en opborg. Soms veel te vroeg.

„Oud worden wil iedereen” — zei hij eens — „maar oud zijn is niet prettig”. — „Niet gelukkig?” vroegen mijn koeieletters. Hij las de woorden, keek me aan, schudde langzaam het hoofd. — Een andere keer (het „gesprek” ging meest over de beurs en andere geldzaken) zei hij plotseling: „Ik leef te lang. Mijn kinderen vrezen, dat ik alles opmaak”. — Dat zat me goed dwars! Ik probeerde het hem schriftelijk uit het hoofd te jikken. Hij lachte vriendelijk om mijn poging — maar schudde verdrietig: „nee!”. Toen heeft hij zijn leven maar opgemaakt, eer het geld op was. Op een dag was zijn eenzaamheid over.

Zijn kinderen waren meteen na de begrafenis op het appél. Moesten weten hoe groot de erfenis was. Ik noemde een globaal bedrag en gaf bij de specificatie tevens de post: „én de herinnering aan een aristocratische, eenzame vader”. Ze keken me wantrouwig aan. „Bovendien”, zei ik treiterig, „maak ook ik aanspraak op een deel van de erfenis!” Nu keken ze elkaar aan. „U bedoelt?”, vroeg de oudste. — „Dat ik graag een souvenir van uw oude heer wil hebben: zijn dovenhoorn, waarmee ik het contact met hem onderhield”. Men stond het mij hooghartig toe. Ik kreeg de geblutste koperen telescoophoorn, waar ik erg blij mee ben geweest. Ja, geweest — want iemand heeft die hoorn, met de allerbeste bedoelingen, weggemaakt. Jammer. Maar de herinnering aan de chemicus is levend gebleven. Enne... is herinnering niet de vertaling van het Franse souvenir?

—o—

H. AMELINK — SITTARD

De brief aan de Efeziërs

Eenheid (vervolg)

Het geheel van deze brief dient weer in het oog gehouden te worden. Het gaat om het herstel van alle dingen in Jezus Christus. Het gaat om de vergadering van de nieuwe mensheid bestemd voor de nieuwe aarde. En door de dienst van de Evangelieprediking is God in Jezus Christus op weg naar het bereiken van het einddoel. Maar dat moet dan ook een volwassen mensheid zijn. In vers 13 valt de nadruk op het woordje allen. De nu vaak bestaande onenigheid en gebrek aan vertrouwen mag op de duur niet blijven bestaan. Kinde-

ren moeten geen kinderen blijven, maar opgroeien tot volwassen mensen. Wel met een kinderhart. En de zegen, die God wil verbinden aan de ambtelijke prediking van het Evangelie is de garantie dat het doel eenmaal bereikt zal zijn. Dan, bij de wederkomst des Heren zullen de diensten dan ook hun einde, hun doel, vinden.

Mondig. 4 : 14-16

Als we zeggen dat bij de wederkomst de ideaaltoestand pas bereikt zal zijn, dan betekent dat niet, dat er hier en nu niet een

taak is. We kunnen in Christus groeien van onmondig naar mondig. Er dient een geestelijk groei-proces te zijn.

Er is in de H. Schrift sprake van onmondigheid op twee manieren. Er wordt van de kerk in het Oud-testamentische bedeling gezegd dat die leefde in een tijd van onmondigheid. Daarvan spreekt Paulus in de Galatenbrief. Gal. 4 : 1 en 3 vv. Aan deze onmondigheid is een eind gekomen bij de komst van Christus.

Op een tweede manier spreekt Paulus hier over onmondigheid of beter over de mondigheid. Paulus heeft hetzelfde op het oog in 1 Cor. 3 : 1 vv. Zie ook Hebr. 5 : 13 vv.

Waarin bestaat nu de mondigheid van de gemeente?

Dat we weten te onderscheiden waarop het aankomt. Dat we niet meer door allerlei wind van leer heen en weer geslingerd worden, maar dat we weten, met de echte

geloofskennis te aanvaarden en te verwerpen wat ons als „leer” wordt voorgehouden. De taak van apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars bestaat daarin dat ze de gemeente weten toe te rusten, opdat de gelovigen zelfstandig oordelen, naar de norm van de leer van de apostelen.

We zijn kinderen als we ons direct laten meeslepen door iets „nieuws”.

We zijn ook kinderen als we alleen maar willen weten van oude dingen. Zie Matth. 13 : 52.

We moeten ook weten dat er een duivels plan zit achter alle valse spel van mensen, die tot dwaling verleiden.

We hebben een norm. Dat is de waarheid van het Evangelie. De waarheid van het Evangelie is dat er alleen redding is door Jezus Christus. Zonder iets van de mens. Dat Hij alles heeft volbracht. Dat er niets bij hoeft. Dat er ook niet bij mag.

En denk dan eens aan die oude psychiater. Hij had een drukke praktijk in het Westen gehad; leefde zijn laatste tien jaren in een huisje op de Veluwe, diep in de bossen. Een charmante oude heer. Nooit kwam ik er helemaal achter, of hij zelf ganselijk normaal was — dan wel of hij zijn medemensen voor interessante gevallen aanzag. Maar het was goed zo. Hij gaf me zijn vertrouwen, liet zich helpen, was beleefd, was dankbaar voor elk gesprekje en... bleef psychiater tot zijn dood.

Daarna kwamen zijn vrouw en dochters vragen, of er enige bestaansmiddelen voor moeder waren overgebleven. „Enige middelen?” vroeg ik — „een fors vermogen!” Dat hadden ze nooit geweten, zeiden de vrouwen verbaasd. Vader was zo gesloten geweest en telde zijn gezin waarschijnlijk nooit voor vol. Dat deed hij eigenlijk niemand, zeiden ze.

Toen ze terug naar het Westen gingen en het huis leeg maakten, kwamen ze mij een souvenir brengen. Een voorwerp, dat hun vader dierbaar was geweest. Het was een cloisonné vaas, de vaas van dokter Kukirol, zeiden ze, waarin zilverpapier en theelood werd bewaard. De vaas had altijd op de piano gestaan, als de vaas van dokter Kukirol.

Het gebaar was bijzonder lief van de dames en werd hogelijk gewaardeerd. In de vaas zag ik aanvankelijk geen waarde. Tot ik later begreep, met een stuk antiek te doen te hebben van drie eeuwen oud, compleet met drie gestileerde chinese draken. Door bijzondere omstandigheden is het souvenir nooit verdwenen, maar houdt dagelijks de les van de oude dokter in gedachten: dat eigenlijk alle mensen interessante gevallen zijn, met uitzondering van psychiaters.

—o—

Dan — leefde er eens een oude bankier. U weet het verschil tussen een bankdirecteur en een bankier? Een bankier is een ondernemer in bankzaken; een bankdirecteur is maar een zetbaas of (op zijn hoogst en dan in de zin der wet op de naamloze vennootschappen) een beheerder van andermans geld. Goed. Vijftien jaar duurde het, eer ik het vertrouwen van deze oude bankier won. Toen achtte hij ook mij zijn bulderstem waard. Dat leek erger dan het was: eigenlijk was hij een sympathieke oude knorrepot, maar dat mocht hij niet weten. Hij stamde nog uit het feodale tijdperk: als de tuinman moest komen, werd er achter zijn huis een klokje geluid. Dat klokje klonk door de hele buurt en trouwens door het halve dorp. Dan zag men even later de tuinman zijn huis uitkomen, het park door en richting villa rennen.

Toen zijn huis leeg kwam te staan heb ik mijn kans gewaagd. Ik vroeg een kleine herinnering aan de oude bulderbas: zijn feodale luidklokje. Het werd me grif verleend. Wat ik daar nu in zag!

Het is een heel oud klokje. Vermoedelijk zestiende eeuw, te oordelen naar vorm, ophangbeugel en luidas. Het geeft nagenoeg een bes' en

heeft destijds dus vermoedelijk als a' gediend. Diapason zeggend, de a' waarop andere instrumenten worden afgestemd. Als ik het klokje luid, zie ik in gedachten de oude tuinman weer rennen; zie ik zijne feodale majesteit weer orders geven; komt de negentiende eeuw nog eventjes terug. Als u langs komt moogt u zelf even luiden. Dan ziet u dat het waar is.

—o—

En dan de sigarettenkoker van Hilde. Die is een reisje apart waard. Een elegant geschenkje van een elegante oude dame, toen ze eens bij ons was genodigd voor een kerstdiner met kaarsen en haardvuur. Intrigante dame, van versluisde leeftijd, met een versluisd verleden en een onverslijtbare charme. Zo'n Josephine Baker-type: de hoogste idealen en de laagste praktijken zijn bij zo'n genie mogelijk. Schonk graag goedkope sherry uit een dure fles; en wij proefden het beleefdheidshalve niet.

Aan dat kerstdiner gaf ze me de sigarettenkoker. „Luister je goed naar mij?” — was altijd haar vraagje, wanneer ze al je aandacht opeiste. „Deze koker is heel belangrijk”, zei ze. „Hij is van Lenin zelf of van iemand uit zijn allernaaste omgeving geweest. Zijn portret staat er in gehamerd. En het bijschrift luidt, dat deze koker een souvenir is aan de October-revolutie 1917. Zo zijn er maar twee gemaakt”, vertelde ze. En ze fluisterde me in, waar zich het andere exemplaar bevond. Via Wit-Russische officieren zijn de kokers naar Parijs gekomen — en daar had wijlen haar man er een van een hoge Rus gekregen.

En inderdaad luidt de Russische inscriptie, naar men voor mij vertaalde: „Laatste onderduikadres (of: ondergrondse voorbereiding) van W. I. Lenin bij St. Sesteroretsk 17 Juli 1917”.

Nu moet u weten, dat Lenin tot januari 1917 in Zwitserland verbleef. In april 1917 hield hij een rede in het latere Leningrad, maar moest zich haastig terugtrekken: was te vroeg. Bleef toen tot oktober 1917 in Sesteroretsk, in Finland, aan de Zwarte Zee, klaar voor de oversteek. Op de afbeelding zit Lenin op een boomstam, aan een vuur, bezig met pen en papier. Het verhaal kan dus gerust waar zijn; maar helemaal heb ik Hilde nooit vertrouwd.

—o—

Zo. Dat zijn vijf souvenirs. Een hand vol. Vijf hoofdstukken vol herinneringen aan vijf medemensen. Allemaal kinderen van één Vader — maar de meesten kenden hun Vader niet meer of wilden Hem niet kennen. Toch op mijn weg geplaatst. Hebben indruk gemaakt. Hebben herinneringen nagelaten. Stoffelijke souvenirs — maar die zijn vergankelijk. Souvenir betekent trouwens aandenken; maar vooral herinnering.

HULP BIJ BIJBELSTUDIE

Daaraan vasthoudend raken we niet in de war. Fil. 3 : 15, 16. Het „beproeft de geesten”, gold toen; het geldt evenzeer nu.

Er is gestreden over de vraag of Paulus hier doelt op heidense leringen of op leringen binnen de gemeente. Ik meen dat we hier geen keus behoeven te doen. Terugval in het heidendom is o zo gauw aanwezig. Maar er worden evenzeer valse leringen verkondigd door mensen die zeggen Jezus Christus te willen dienen. Het Judaïsme was in die dagen en nu daarvan wel een voorbeeld.

Als we mondige gelovigen zijn, dan dienen we ook de eenheid, de

ware eendracht. Dat blijkt wel uit vers 16. Met die ware eendracht is hoofdstuk 4 begonnen en daarover heeft Paulus het ook in dit gedeelte nog.

Nieuwe wandel. 4 : 17-19

Het gaat in Gods plan over het herstel van alle dingen. Over een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Het gaat om de gemeente uit Joden en heidenen vergaderd, de nieuwe mensheid. Bestemd voor de nieuwe aarde. Maar dat dient dan toch ook echt een vernieuwde mensheid te zijn, die een nieuwe levenswandel voert.

Daarom mag de gemeente niet langer wandelen zoals ook de heidenen wandelen.

Dus geen wereldgelijkvormige levensinstelling.

Paulus tekent dan heel kort het leven van de heidenen. Het doet denken aan wat er staat in Romeinen 1.

In de eerste plaats wordt het heidense leven getypeerd door de woorden „in de ijdelheid van hun denken”. De Griekse wereld uit de dagen van Paulus was vermaard om het vermogen tot denken. De gevolgen van dat Griekse denken hebben we tot vandaag toe niet overwonnen. Toch: dat denken is ijdelheid. Het is vruchteloos. Hand. 14 : 15. Het leidt tot geen echte antwoorden op de echte levensvragen.

Verder zijn ze verduisterd in hun verstand. Dat is een oordeel van God. Rom. 1 : 28.

Als de mens God niet wil kennen en erkennen dan gaat het grootste verstand op hol.

Er is werkelijk ook behoefte aan een echt christelijke logica.

Dat oordeel geeft Paulus hier aan met te zeggen dat ze vervreemd zijn van het leven Gods om de schuldige onwetendheid, om de verharding van hun hart. We weten dat in het woord verharding

ook iets zit van het oordeel Gods. God heeft de volkeren laten gaan op hun eigen gekozen wegen. Omdat ze niet bij Hem wilden horen, daarom ging het van kwaad tot erger.

In de beoordeling van het nachtelijke tijdperk, waarin wij verkeren, is dit altijd in rekening te brengen. Anders zijn we zachte heilmeesters. Tegelijk dienen we te bedenken dat we vaak meer kinderen van onze tijd zijn, dan we zelf vaak vermoeden en wel willen.

De „normen” veranderen, zo zegt men tegenwoordig veelal. Maar normen veranderen niet, als het Bijbelse normen zijn. En elke zgn. „nieuwe” norm kan de toets van de kritiek van Gods Woord doorstaan, als het werkelijk nieuw is in de zin van Matth. 13 : 52.

Uit een verwerpelijk denken komt ook een verwerpelijk leven te voorschijn.

Vervolg van pag. 51

SOLZJENITSYN EN HET GEWELD

Zo gezien zou het strafkamp een louteringsplaats worden, waarin het waarachtig geestelijke leven eerst kan opbloeien. Het valt inderdaad niet te ontkennen dat de menselijkheid en het mededogen dat ons door Solzjenitsyn in figuren als Sjoechov, Aljosja, Tjoerin e.a. wordt voorgetekend tegen de barre achtergrond van het strafkamp enorme diepgang en reliëf krijgt. Toch is ook dit m.i. een overhaaste conclusie, hoeveel waars er ook in mag schuilen. Maar als wij de vele oproepen in aanmerking nemen die wij vandaag de dag horen, oproepen die ons ervan willen doordringen dat wij in een eindtijd leven, dan zou dit aan de hand van Solzjenitsyn's verhaal wel eens bewaarheid kunnen worden, dan zouden wij met deze eindtijd-gedachte meer ernst kunnen gaan maken en onze conclusies daaruit trekken, juist ook voor onze handelswijze nú, in onze eigij situatie. Wij zouden Solzjenitsyn dan kunnen begroeten, niet zozeer als een Christenbroeder zoals velen van ons zo tactloos en overhaast doen, maar als een voorloper en getuige van het geweld dat in deze, onze eigen eindtijd, over ons uitgestort wordt en nog zal worden, want dát is een realiteit waarin de Bijbel ons zelf voorgaat.

De menselijke reacties die Solzjenitsyn pijnlijk nauwkeurig observeert en beoordeelt kunnen dan een graadmeter worden voor onze eigen gevoelens en sympathieën ten aanzien van diegenen die voor alles recht willen doen en van de waarheid willen getuigen tegen elke prijs, ofwel diegenen die heulen met de vijand, de grote leugenaar, de satan, de antichrist. Daaronder reken ik ook degenen die stilzwijgend wegduiken in een materialistisch welbehagen en zich niet bekommeren om anderen lot, laat staat om de gigantische wereldproblemen die zich iedere dag via de nieuwsmedia weer aan ons opdringen.

Als wij, zoals Solzjenitsyn, de geschiedenis serieus nemen en de weg die wij gegaan zijn grondig analyseren om vervolgens tot een beslissend oordeel te komen over de gewelddadige tijd waarin wij leven, dan lijkt het mij haast onontkoombaar dat wij als christenen Solzjenitsyn's boodschap in een eindtijdelijk perspectief én in een heilshistorisch kader plaatsen.

Is het u niet opgevallen hoe uiterst spaarzaam Solzjenitsyn in „Een dag van Iwan Denisowitsch” omspringt met feitelijke achtergrondgegevens? Wij zouden toch graag willen weten of Sjoechov terecht veroordeeld is en zijn verdiende straf moet uitzitten. Niets daarvan. Terloops vernemen wij dat Sjoechov vrijwillig een valse bekentenis van hoogverraad heeft ondertekend, omdat de waarheid ondrent hemzelf — namelijk dat hij een ontsnapte krijgsgevangene

was — toch niet geloofd zou worden (pag. 84). Als het recht zó gebogen wordt en er met de wet zó gemanipuleerd kan worden, heeft het ook geen zin meer naar het eventuele einde van de straffijd te vragen (pag. 82) omdat de kans om permanent veroordeeld te worden meer dan levensgroot is. Daar komt nog bij dat Sjoechov zoals alle andere gevangenen gewoon geen tijd heeft om erover na te denken hoe hij in het strafkamp verzeild is geraakt, of hoe hij er ooit weer uit moet komen. De strijd om het naakte bestaan maakt het eenvoudig onmogelijk. In het strafkamp is het overleven de eerste wet, net zoals Darwin sprak van de „struggle for survival”. Het kampleven dat letterlijk aan de mensen vreet, neemt dusdanig bezit van de mens en mat hem zozeer af, dat ook herinneringen aan thuis langzamerhand wegebben (pag. 156).

In het begin van zijn straffijd had Sjoechov wél naar de vrijheid gehunkerd, maar die lust is hem vergaan. Het is langzamerhand tot hem doorgedrongen dat hij nooit meer naar huis zal terugkeren. En al was dat zo, dan nog zou Sjoechov zich afvragen of zijn leven thuis zoveel beter was dan het leven in het kamp (pag. 197). Het verschil tussen vrijheid en onvrijheid wordt nog verder gerelativeerd wanneer Solzjenitsyn aan het einde van het eendagsverhaal ironisch opmerkt dat Sjoechov's straffijd bestond uit 653 dagen. Daarmee is de cirkel van de dodende eentonigheid gesloten. Het gaat er niet meer om te benadrukken dat er verschil is tussen leven in vrijheid en leven in onderdrukking (ook al zal Solzjenitsyn deze waarheid uiteindelijk graag erkennen), maar om wat hij met deze relativisering beoogt, namelijk dat de situatie van onderdrukking de énië situatie is die bestaat. Met dié situatie hebben wij klaar te komen, in de eerste plaats fysiek, door te overleven, iets dat de mens door de omstandigheden wordt opgedrongen; in de tweede plaats geestelijk en dat is een kwestie van persoonlijke wil.

Het gaat er bepaald niet om op papier gelijk te krijgen en het heeft geen zin om juridische kwesties — zoals de schuldvraag — te overwegen, want eenzelfde lot treft schuldigen en onschuldigen, treft alle mensen, zegt Solzjenitsyn. Maar Solzjenitsyn zegt méér. Want zelfs wanneer wij uitgaan van een situatie van onderdrukking, dan nog blijft het de taak van de mens om méns te blijven.

Aan de hand van indringend geobserveerde reacties van verschillende gevangenen krijgen wij een totaalbeeld voor ogen geschilderd, krijgen wij inzicht in de situatie alsof wij daar zelf deel van uitmaakten. Solzjenitsyn dwingt ons als het ware uiterst subtiel, door die veelheid van persoonlijke reacties en gedragingen van de gevangenen, een morele keuze te maken voor of tegen de anonimie gebleven machthebbers die deze onderdrukkingssituatie in het leven hebben geroepen, voor of tegen hun handlangers en voor of tegen hun... slachtoffers zou ik bijna zeggen, maar dát woord past nu juist niet in Solzjenitsyn's context. Niemand kan voor zichzelf het alibi gebruiken slachtoffer van de omstandigheden te zijn. Dat

blijkt bijvoorbeeld uit een opmerking over de gevangene Fetjoe-kov. Sommige gevangenen halen het einde van hun straffijd niet. Dat zijn diegenen die zich niet de ware geest van het strafkamp hebben eigen gemaakt.

Uit zo'n opmerking maak ik op dat Solzjenitsyn vindt dat een gevangene zich aan de omstandigheden moet aanpassen, zich de ware geest moet eigen maken om er doorheen te komen. Elke gevangene wordt op die wijze verantwoordelijk gehouden voor zijn eigen leven. Een tweede voorbeeld is de oude man in de eetzaal die door Sjoechov een tijdlang aandachtig wordt gadeslagen. Deze man ziet eruit alsof hij reeds onafzienbaar lang in straffkampen en gevangenschappen heeft doorgebracht, maar hij is ongebrouwen en niet van plan zich als verslagene te beschouwen (pag. 172/173).

Er is hier een geestelijke weerbaarheid ontdekt die volgens Solzjenitsyn tot navolging strekt. Sjoechov is bijvoorbeeld na 8 jaar straffkamp geen hyena geworden. Hoe langer hij achter prikkeldraad zat, hoe beter hij zichzelf beheerste (pag. 178). Dat wordt gezegd tegen alle klaarblijkelijke ondervoeding in, tegen de extase van iedere gevangene in wanneer het moment van eten is aangebroken (pag. 153, 170), hét moment waarop nergens meer over geklaagd wordt; het wordt gezegd tegen alle openlijke en heimelijke strijd in om extra porties voedsel te bemachtigen — 'n strijd die als een rode draad door dit verhaal heen loopt. Het wordt ook gezegd tegen de hunkering in naar wat extra slaap, 'n hunkering die elke gevangene overvalt en bedwelmt wanneer hij maar een ogenblik denkt aan warmte (pag. 190). Tenslotte wordt het gezegd tegen alle klaarblijkelijke behoefte in om te protesteren tegen de gruwelijke ongerechtigheid, een behoefte die wordt verdrongen omdat een gevangene nog liever wegkruipt in zijn kot, dan terechtkomen in de kampgevangenis waar zijn gezondheid voor de rest van zijn leven wordt geruïneerd (pag. 186, 193/194).

Een geestelijke weerbaarheid dus die lijdt en verdraagt tegen alle verdrukking in en niét hardop protesteert. Een weerbaarheid die het onleefbare leefbaar maakt, waar het onleefbaar onleefbaar gelijkstaat met de dood.

In het verhaal zijn twee diametraal verschillende houdingen (attitudes) aanwijsbaar om de onderdrukking te weerstaan, twee verschillende wegen die bewandeld kunnen, en in het verhaal ook móeten worden. De keuze uit deze twee wegen wordt voor een ieder duidelijk een noodzaak wanneer men de reikwijdte van de geestelijke weerbaarheid heeft onderkend.

De ene weg is die van Aljosja, de Baptist. De onderdrukking wordt door hem gezien en ondergaan als een lijden dat men christelijk dient te dragen. Dit lijden is geen schande, maar een eer. Men moet God erom verheerlijken (pag. 35). Aljosja is door zijn geloofshouding en zijn persoonlijk contact met God in staat de gruwelen van het kampleven van zich af te schudden. Het deert hem niet (pag. 55). Aljosja kankert ook niet, maar hij bidt in stilte en leest in het Nieuwe Testament dat hij in

een zakboekje heeft overgeschreven. Hij neemt nooit initiatief, maar doet wat hem wordt opgedragen en dat zonder tegenzin. In zeker opzicht is Aljosja's optreden een voorbeeld voor anderen (pag. 125) maar eigenlijk staat hij onpractisch en wat ireëel in het leven. Alleen het geestelijke telt bij hem, het materiële bestaat eigenlijk niet. Dat is dan ook het eigenlijke verwijt van Sjoechov aan het adres van Aljosja.

Sjoechov berekent de dingen en heeft zich een feilloze intuïtie eigen gemaakt om situaties naar waarde te schatten en te bespelen. De onderdrukking weerstaat hij door alle mogelijkheden die binnen zijn bereik zijn uit te buiten zoals het brieven schrijven naar huis, waardoor hij gedwongen is aan andere dingen te denken, het contact met de medegevangenen dat hem stimuleert en intact houdt, opdrachten feilloos en met een gevoel van bevrediging uit te voeren, slimheid aan de dag leggen bij het uitdelen van de etensporties en genieten van het eten zelf, zichzelf onmisbaar maken voor anderen door zijn diensten te verlenen en er een beloning in natura voor terug te ontvangen en dergelijke. Sjoechov munt uit door zijn scherp analytisch vermogen, Aljosja door zijn sterk en oprecht geloof. Sjoechov is actief en stelt zichzelf en zijn eigen leven centraal, Aljosja is gedwee, passief en stelt Christus in zijn leven centraal.

Nu wekken deze twee wegen door de afgerondheid waarmee Solzjenitsyn ze heeft beschreven de indruk naast elkaar, ja zelfs tegenover elkaar te staan waardoor een persoonlijke keuze onontwikkbaar wordt. Maar het is toch ook niet zo dat Solzjenitsyn de ene weg laat prevaleren boven de andere, hij dringt ons geen persoonlijke voorkeur op — ook al identificeer ik zelf Solzjenitsyn méér met Sjoechov dan met Aljosja. Ook Aljosja's houding blijft een wezenlijk antwoord, maar het is in de context van het verhaal een subjectief antwoord, geen universeel dwingend antwoord.

Het valt me op dat Sjoechov inziet dat Aljosja de zin van zijn leven in gevangenschap positief ervaart als een lijden terwille van Christus, maar dat hij zelf niet in staat is zijn lot evenzo te beleven. Typerend is Sjoechov's uitspraak dat gebed geen straffijd kan bekorten (pag. 197). Net zo typerend is het dat Aljosja daarop antwoordt dat men slechts om geestelijke zaken moet bidden, om de zuiverheid van het hart (pag. 194/195). De gebeden van Sjoechov zijn daarmee vergeleken inhoudloze en ongelooftwaardige schietgebiedjes.

Toch is het m.i. niet toevallig dat Aljosja met Sjoechov aan het einde van het verhaal in een diepzinnig gesprek verweekt raakt. Solzjenitsyn speelt ze niet tegen elkaar uit, maar hij laat ze elkaar aanvullen. Sjoechov vormt de ontbrekende materiële schakel in Aljosja's vergeestelijking. Aljosja doorbreekt de materiële gebondenheid van Sjoechov. Zij vullen elkaar niet alleen aan, zij veronderstellen elkaar zelfs. Zo gezien staan Aljosja en Sjoechov tot elkaar in een dialectische verhouding en dat is juist een typisch marxistische gedachte, nml. een bevruchtende verbinding van waaruit veel goed kan voortkomen.

Boek-bespreking

Emancipatie en Bijbel.
dr J. v. Bruggen.
Amsterdam, 1974.
Prijs f 8,90.

Dr Van Bruggen is een scherpzinnig Schriftovertuiger zodat ik met verwachting naar zijn laatste boekje gegrepen heb. Ik kan evenwel niet zeggen, dat ditmaal aan mijn verwachtingen geheel is voldaan. Laat ik dit toelichten aan een drietal opmerkingen.

In de eerste plaats ben ik niet overtuigd door de exegese van 1 Cor. 11:10. „Daarom moet de vrouw een macht op haar hoofd hebben (vanwege de engelen)”. Van Bruggen stelt een iets (!) andere vertaling voor, die — zoals hij zegt — het Grieks hier letterlijk weergeeft: „Daarom behoort de vrouw macht te hebben over haar hoofd” (pag. 64). Ik vind deze vertaling niet onmogelijk, maar wel gezocht. Het meest ongedwongen is toch wel, dit vers te zien tegen de achtergrond van het voorgaande (vss 5 en 6) waar Paulus het heeft over het bedekken van het hoofd. Ik ben door Van Bruggen wel overtuigd geworden dat 't daar, blijkens het Griekse woordgebruik, gaat over de *palla* die men als een soort capuchon over het hoofd kon slaan (pag. 45) maar vs 10 beschrijft dan m.i. het dragen van deze hoofdbedekking naar z'n zin en betekenis: het is het hebben van een macht op het hoofd. Zoals de pet van een postbode (vroeger) ook een macht op z'n hoofd was; het teken dat hij onder gezag stond. En zoals zelfs de koningskroon oorspronkelijk ook het teken was, dat de koning regeerde uit naam of bij de gratie van degene, die hem gekroond had. De hoofdmant uit het evangelie zegt, dat hij onder gezag staat, (hypo exousian, Matth. 8:9). In de vorm van de militaire kepi zal hij ook wel die macht op z'n hoofd gehad hebben en als hij een meerdere groette, bracht hij de hand aan de kepi, dat wil zeggen: verwees hij naar het boven hem staande gezag. Zo was dat vroeger, in de tijd dat onze maatschappij nog een heerschappij was.

Trouwens, als Paulus bedoelde te zeggen dat de vrouw macht over haar hoofd moest hebben (om zich zo onder controle te hebben als vrouw in de onderdanigheid aan de man) zou hij zich dan in het Grieks zo hebben uitgedrukt? In 1 Cor. 7:37 komt de vergelijkbare uitdrukking voor: 'macht hebben over de wil' en daar staat: exousian echein *peri tou thelêματος*. Een ander voorzetel dus. Een strikt bewijs is dit niet, maar toch... Let wel, ik heb het nu niet over de hantering van deze tekst in onze situatie, maar als het gaat over Paulus' bedoeling, heeft hij m.i. volgens dit vs 10 inderdaad gewild, dat de vrouw iets op haar hoofd zou hebben als teken dat ze het gezag van de man erkent. Op Van Bruggen's manier komen we niet van de befaamde dameshoofd af.

—o—

Ik vind verder, dat Van Bruggen te weinig gegevens aandraagt om aan te tonen, dat er in het oude Corinthe een emancipatie-beweging aan de gang was van vrouwen, die in plaats van de *palla* over het hoofd te slaan, hun hoofd in de nek wierpen en dat het straatbeeld daar de vrouw met ongedekten hoofde vertoonde. Ook dit vind ik niet zo waarschijnlijk. Zoals nu de Griekse vrouwen en gros de hoofddoek dragen (wie zei dat onlangs ook maar weer: ik wil de Griekse vrouw onder haar hoofddoek vandaan halen?) zo zal in Paulus' dagen de *palla* wel algemeen gebruikelijk zijn geweest. En de spitsvondige wijze waarop Van Bruggen zich van het getuigenis van Plutarchus in dezen ontdoet, is allerm minst overtuigend (pag. 47, 48).

Natuurlijk, in de hogere kringen en be-

tere standen zal er aan emancipatie gedaan zijn. Dat is altijd en overal het geval geweest. Maar we krijgen uit de brieven aan Corinthe de indruk, dat de gemeente in die kringen nu juist weinig verspreiding gevonden had. (1 Cor. 1:26, niet vele rijken, niet vele edelen.) Is het daarom wel juist, zo wil ik vragen, om achter de tekst van 1 Cor. 11:2-16 een wereldgelijkvormigheid te construeren, die het vermaan van Paulus op dit punt moet verklaren? Is het niet waarschijnlijker, dat Paulus in Corinthe te maken had met een mentaliteit van de gemeente zelf, die op allerlei punten te vergaande conclusies trok uit het gegeven van de christelijke vrijheid (1 Cor. 6:12), waarbij men zelfs dingen deed, die onder de niet-gelovige Corinthiërs niet voorkwamen (1 Cor. 5:1)? Waren de heidense Corinthiërs wel zo progressief? Ik krijg uit Paulus' brieven die indruk niet.

Van Bruggen zegt eigenlijk dit: In het oude Corinthe was een verleidelijke emancipatie-beweging aan de gang, waar de gemeente slachtoffer van dreigde te worden. Precies als dat in onze wereld het geval is. En zoals Paulus zich daar toen tegen verzet heeft, zo moeten wij dat nu doen. Maar is de actualiteit van wat Paulus te dezer zake schrijft, zo niet een geconstrueerde actualiteit?

Zou de boodschap niet als volgt kunnen uitvallen: de apostel wilde niet, dat zijn gemeenten in de wereld zouden opvallen door een vooruitstrevendheid op punten, die ten eerste niet zo erg belangrijk waren en ten tweede niet door de wereld begrepen werden. Hij wilde dat toen niet en hij wil dat nu nog niet. Het verdoezelt de hoofdzak maar. De keerzijde hiervan is, dat we ook niet op dezelfde punten door behoudzucht moeten willen opvallen. Als nu in de hele wereld de functie van de hoofdbedekking voor vrouwen niet meer begrepen wordt, moeten wij niet met hand en tand aan zulke uiterlijke dingen blijven vasthouden. Dat verdoezelt evenzo de hoofdzak.

—o—

Maar Paulus fundeert zijn vermaan toch op het aloude scheppingsbericht in de Bijbel? Dat geeft er toch een geldigheid voor alle tijden aan? Hier wil ik mijn derde opmerking maken.

Zeer terecht wijst Van Bruggen er op, dat Paulus in 1 Cor. 11, zoals elders, de man-vrouw-verhouding vanuit Christus benadert (pag. 29-31). De formulering in 1 Cor. 11:3 is zo gekozen, dat de zin 'het hoofd der vrouw is de man' wordt voorafgegaan en gevolgd door de naam van Christus. Het is Christus voor en na. Buiten Hem om is het alleen maar in een heilloze zin waar, dat de man het hoofd van de vrouw is. Buiten Christus om treffen we de werkelijkheid aan van Gen. 3:16b: 'naar uw man zal u begeren uitgaan en hij zal over u heersen', dat wil zeggen, de werkelijkheid van de schandalige mannen-tyrannie, die de hang van de vrouw naar de man gemeen misbruikt.

Maar in Christus worden wij gebracht bij de verhouding zoals die in den beginne was. Hoe was die verhouding in den beginne? Mijns inziens, als ik de gegevens van Gen. 1 en 2 goed beoordeel, een subtiel in-elkaar-grijpen van nevenschikking en onderschikking van de vrouw aan de man. Een spanningsveld, waarin nu eens het woord partnerschap, dan weer het woord gezagsrelatie is. Ongetwijfeld duidt het op een ondergeschiktheid van de vrouw aan de man als in Gen. 1:27 het vrouwelijk na het mannelijk genoemd wordt en in Gen. 2 de vrouw na de man geschapen wordt. Toch tendeert de woordkeus in Gen. 1 naar gelijkwaardigheid: het mannelijk en vrouwelijk geschapen zijn is in gelijke zin een verbijzondering van het mens-zijn, dat voorop staat. En wanneer in Gen. 2:18 v.v. de vrouw aan de man toegevoegd wordt als 'een hulp, die bij hem past', dan moeten we opmerken dat dit een erg manlijke vertaling is. De St. Vert. doet 't precieser: 'een hulpe als tegenover hem'. Dat 'tegenover' is essentieel. God bedoelde, dat de vrouw aan de man tegenspel zou leveren. En daarmee zitten we heel dicht bij het partnerschap.

De zondeval heeft dit subtiel in-elkaar van nevenschiktheid en ondergeschikt-

heid verstoord, de spanning verbroken. De plompe heerschappij van de man is gevestigd. Daar botst de emancipatie tegenop, steeds heftiger, maar meest vruchteloos.

Gezien dit laatste vind ik de vrouwen-emancipatie meer zielig dan gevaarlijk; het is een vechten tegen de bierkaai. In de wereld van vandaag zijn wij verder dan ooit van de gelijkwaardigheid verwijderd. Emancipatie hier en daar is uitzondering op de grote regel van slavernij. Wat dacht u van de toenemende gewoonte, dat iedere getrouwde man er een vriendinnetje op na gaat houden? Levert dat geen verhouding op van 'man: vrouw = 1:2'? Dat is toch een grote belediging voor de vrouw?

Nog slechter dan met de gelijkwaardigheid is het met het partnerschap gesteld. De hele man-vrouw-verhouding in onze cultuur wordt vergiftigd door een concurrentie-sfeer en ontaardt in een rivaliteit.

—o—

Wat moet er in deze situatie als evangelie gezegd worden? Moet er vanuit de christelijke kerk, aan welke het Woord Gods is toevertrouwd, gewaarschuwd worden tegen de emancipatie? Ik zou zeggen, laten we dat maar toevertrouwen aan de wijzen van het perzische hof (Esther 1!) en andere reactionaire politici. 'Iedere man baas in eigen huis', zoals het in Esther 1:22 staat. Het is niet vreemd, dat hier op den duur een bijna gelijk-luidende vrouwenleus tegenover is komen te staan: iedere vrouw baas in eigen buik. Hier heb je die strijdsfeer, waar we buiten moeten zien te blijven.

Is niet de hoofd-boodschap van de Schrift op dit punt, dat God in zijn verlossing uit is op verheffing van de vrouw? Dat Hij in Christus herstellend heenwerkt naar dat subtiel genuanceerde begin? Zeker, in een *bijzin* zegt de Schrift óók, dat deze verheffing in de gemeente vrijgehouden moet worden van de revolutionaire gelijkheid, waar elke nuance uit weggesloopt is. 1 Cor. 11 en andere plaatsen in het N.T. behoren tot die *bijzin*. Maar de bijbelse hoofdzin krijgen we vóór ons, als we Jezus met vrouwen zien omgaan in het evangelie. Je merkt aan Jezus eigenlijk zo weinig, dat Hij man is. Hij is vóór alles mens. In Joh. 4 b.v. ademen we in de lucht van Gen. 1:27: 'En God schiep de mens naar zijn beeld, mannelijk en vrouwelijk schiep Hij hen'. Jezus gebruikt zijn mannelijk-zijn als instrumentarium voor het mens-zijn-naar-Gods-beeld en Hij richt daarop ook het vrouwelijk-zijn. Je ziet in het verhaal de samaritaanse vrouw naar dat niveau toegroeien, nadat ze eerst te veel vrouw was.

—o—

Zou deze waarheid in Christus niet de boodschap voor onze tijd zijn? Dat we midden in de kloof gaan staan, die mannen en vrouwen in onze samenleving scheidt en zeggen: waarin de sexen onderling ook mogen verschillen, — dat wat ze gemeen hebben is altijd meer, veel meer'. In zekere zin is het verschil tussen mannen en vrouwen niet interessant en moeten we met Paulus zeggen: in Christus is noch mannelijk, noch vrouwelijk (Gal. 3:28). Met deze boodschap halen we de hele man-vrouw-verhouding uit de strijdsfeer waarin ze zo heilloos is terecht gekomen.

Ik vrees, dat in Van Bruggen's publicatie dat wat in de Schrift in een *bijzin* gezegd wordt, tot hoofdzin zijn geworden is, althans die indruk achterlaat. Zijn overnadruk op verschil en ondergeschiktheid van de vrouw doet hem m.i. ook voorbijzien aan het relativerende van Paulus' opmerking in de vss 11 en 12. 'En toch, in den Here is evenmin de vrouw zonder man iets, als de man zonder vrouw. Want gelijk de vrouw uit de man is, zo is ook de man door de vrouw'. Van Bruggen vat de boodschap van dit laatste samen in de woorden: geen man zonder moeder, (pag. 71 v.). Dat lijkt voor de hand te liggen, maar het brengt ons toch in een door Paulus niet bedoelde gevoels-wereld. Zelfs de meest heerszuchtige man immers kan nog sentimenteel vertederd worden, als het beeld van z'n moeder opgeroepen wordt. De moeder-figuur lijkt me hier niet ter zake. M.i. laat de

tegenopmerking in de vss 11 en 12 zien, dat ook Paulus' betoog zich beweegt op het spanningsveld van nevenschiktheid en ondergeschiktheid. Nadat hij iets over ondergeschiktheid gezegd heeft voelt hij behoefte iets nevenschikkends daarnaast te zetten.

Het boekje, ten slotte, is knap geschreven. Van Bruggen heeft een maxime-achtige schrijfant: puntige zinnen die op het onthouden zijn aangelegd. Het betoog verloopt doorgaans zeer intelligent en heeft ook sterke, overtuigende passages. Maar wat de hoofdstrekking betreft, zeg ik met Husaï de Arkiet: deze keer is de raad van Achitofel niet goed, (2 Sam. 17:7).

Amsterdam.

H. de Jong

Ingezonden

Ds Stolk vergist zich in „Getrapt... sibboleth...?” van Opbouw 7-2-75.

Als er éénmaal via getrapte verkiezing een kerkorganisatie in het leven is geroepen, is het te laat om te bepalen, welke de macht van die organisatie zal zijn, of zelfs te bedingen, dat deze volstrekt geen macht mag bezitten.

Een dergelijke voorwaarde had vóór de verkiezing moeten zijn gesteld, en met algemene stemmen aanvaard. De organisatie is er, en heeft nu haar macht.

De gekozen leden zijn aandeelhouders van deze reële macht. Zullen zij daarvan achteraf afstand moeten doen? Na alles, wat er voor in het werk is gesteld, om het zover te krijgen?

In tegendeel, zij zullen deze macht besteden naar de doelstelling die zij bij de verkiezing voor ogen hadden: de één een 'hoger' rechtsinstituut, de ander een instantie met apostolische macht, een derde om met kerkenverbandsgezag te onderhandelen met andere kerkverbanden, een vierde om een „zuivere” theologie te garanderen enz. enz.

Diegenen, die niet méér begeerd hebben dan een mogelijkheid om onderling wat contact te houden, en nu de eis willen stellen, dat deze organisatie generlei macht mag pretenderen, zullen van anderen op hun protest te horen krijgen: „Wat gaat ons dat aan? Gij moogt toezien”.

En datzelfde kunnen zij verwachten in hun „achterban”: de gemeente van Christus, die, ongehoord — in dubbele betekenis —, voor het karretje van haar kerkeraad werd gespannen, hoogstens met wat informatie achteraf: „er werd immers spoed geëist”.

In die gemeente leven dezelfde verschillen als nu in deze organisatie, en anders komen ze wel via propaganda. En die zullen zich nu, met schijn van recht, te meer laten gelden.

In de kerkgeschiedenis van deze eeuw heeft het Hoofd van Zijn Kerk ons de ellende van deze torenbouw duidelijk laten zien en gevoelen, en óns, wonder boven wonder, uiteindelijk daarvan verlost, om ons voor een wezenlijke strijd in te zetten, Ef. 6:10.

Wie haar opnieuw zijn aangevangen zullen storm oogsten.

Er is maar één weg: de weg terug. De torenbouw staken en zich terugtrekken. Gemeente van Christus zijn.

Kampen.

D. J. Buwalda

ZOMERKAMP LEUSDEN 1975

Ook dit jaar zal er voor de jeugd van onze kerken een zomerkamp worden gehouden.

De ervaringen van vorig jaar hebben geleerd dat een dergelijk kamp in een behoefte voorziet. Op ongedwongen wijze trekken de jongens en meisjes een week met elkaar op. Enerzijds biedt het kamp voldoende gelegenheid om met elkaar plezier te maken, anderzijds zullen gesprekken met de jongelui niet ontbreken. Het kamp wordt gehouden van zater-

dag 2 aug. tot zaterdag 9 aug. 1975 in het tentenkamp van het Christelijk Jongeren Verbond te Leusden. Leiders(sters) zijn een zestal jonge brs en zrs uit onze kerken. De leeftijdsgrens is iets hoger gesteld dan vorig jaar en is nu: van 13 tot en met 16 jaar.

Daar er maximaal 40 deelnemers mee kunnen verdient het aanbeveling om, wanneer het u wat lijkt, uw kind(eren) zo spoedig mogelijk op te geven. De prijs voor de gehele week bedraagt f 95,— per kind.

A. J. van der Helm,
Dintelstraat 106-II, Amsterdam-Z.
Tel. 020-428968

Kerknieuws

ARNHEM — De emeritus-predikant van Arnhem, ds W. Scheele te Gorssel werd 27 januari jl. 70 jaar.

Uit de kerkeraadsvergadering d.d. woensdag 8 jan. jl.:

2. *Brief van ds K. J. Kapteijn.*
In een antwoordschrijven deelt bovengenoemde predikant mee, dat er geen wijziging is gekomen in zijn standpunt. Na ampele overwegingen besluit de kerkeraad, dat de wijkouderlingen tesamen met ds H. van Ommen aan ds Kapteijn een bezoek zullen brengen om hem vriendelijk te vermanen de ambtelijke arbeid in de (syn.) Gereformeerde Kerk te Rheden-de Steeg te beëindigen en trouw te blijven aan de aan onze kerken gegeven belofte.

Over dezelfde zaak uit de kerkeraadsvergadering van 22 jan. '75:

5. *Ds K. J. Kapteijn.*
De wijkouderlingen brengen rapport uit van het bezoek, gebracht aan ds Kapteijn d.d. 13-1-'75. Ds Kapteijn heeft het vriendelijk vermaan van de kerkeraad in overweging genomen. Ds Van Ommen deelt mee, dat ds Kapteijn hem woensdag 22 jan. telefonisch de volgende boodschap voor de kerkeraad doorgaf: Er is een gesprek gevoerd tussen afgevaardigden van de kerkeraad van de kerk te 's-Gravenhage-Zuid-West en mij. Dit gesprek zal worden voortgezet. Zodra dit tot afronding is gekomen, hoop ik het vriendelijk vermaan van de kerkeraad te Arnhem te beantwoorden.

Na bespreking besluit de kerkeraad —

hoewel hij en de raad te 's-Gravenhage-Zuid-West ieder een eigen verantwoordelijkheid bezitten t.a.v. de handelingen van ds Kapteijn — voorlopig het resultaat van de besprekingen tussen de kerkeraad van 's-Gravenhage-Zuid-West en ds Kapteijn af te wachten.

De kerkeraad zal echter de raad van de kerk te 's-Gravenhage-Z.W. wel verzorgen zo spoedig mogelijk te komen tot afronding van de besprekingen. Een afschrift van dit schriftelijk verzoek zal aan ds Kapteijn worden gezonden.

Samenspreking met de Chr. Geref. Kerk te Arnhem — Een schrijven van de kerkeraad van de Chr. Geref. Kerk d.d. 30-12-'74 wordt besproken. Besloten wordt de kerkeraad van deze kerk voor een samenspreking met onze kerkeraad uit te nodigen d.d. 14-2-'75 in Arnhem. Tegen de aanwezigheid van ds J. H. Velema van Apeldoorn, als adviseur, bestaat geen bezwaar.

OEGSTGEEST — In het stukje betreffende het standpunt van de kerk van Oegstgeest inzake het voorgaan van predikanten gepubliceerd in dit blad van 8 februari jl., is een storende fout geslopen. Daar waar gesproken wordt van predikanten van *binnenverbandse* kerken dient dit te worden verandert in predikanten van *niet-buitenverbandse* kerken.

ROTTERDAM-OVERSCHIE — Het nieuwe adres van het secretariaat der Geref. Kerk (Vrijg.) te Rotterdam-Overschie is: J. van Veelen, Merelhoven 273, Capelle aan de IJssel, tel. 010-504178.

Nieuws uit breder kring

Generale synode der (syn.) gereformeerde kerken — Na enige amendering werd het volgende voorstel t.a.v. de abortus, ingediend door prof. dr K. Runia te Kampen en ds J. C. Seegers te Goes, aangenomen.

1. De kerk, die belijdt, dat de mens geschapen is naar Gods beeld, getuigt in de samenleving van de diepe eerbied, ook voor het wordende leven.
2. Een willekeurige toepassing van de abortus provocatus dient daarom veroordeeld te worden.
3. Abortus provocatus kan slechts aanvaard worden als de lichamelijke of geestelijke gezondheid van de vrouw in ernstige mate wordt bedreigd.
4. Voor twijfelgevallen moet en kan de kerk geen algemene richtlijnen geven:

In zijn Here en Heiland ontslapen mijn lieve man, onze lieve vader en grootvader

JACOB BLOKHUIS

op de leeftijd van 77 jaar.

En zodra dit vergankelijke onvergankelijkheid aangedaan heeft en die sterfelijke onsterfelijke aangedaan heeft, zal het woord werkelijkheid worden, dat geschreven is: De dood is verzwolgen in de overwinning.

1 Kor. 15:54

Oosterbeek, A. J. Blokhuis-Smit
Schiedam, L. W. G. Blokhuis
P. A. Blokhuis-Eland
Oosterbeek, J. F. Blokhuis
G. Blokhuis-van Tongeren
den Helder, W. M. F. Smit-Blokhuis
H. Smit
Almelo, H. P. Blokhuis
J. Blokhuis-Potasse
en kleinkinderen

Oosterbeek, 8 februari 1975
Jan van Riebeeckweg 33

De teraardebestelling heeft plaatsgevonden op de algemene begraafplaats (Noord) te Oosterbeek.

hierin zal de ambtsdrager in eigen verantwoordelijkheid pastorale begeleiding moeten geven. Beide echtgenoten of, indien het gaat om de ongehuwde vrouw, de vrouw zullen in verantwoordelijkheid tegenover God en de mensen uiteindelijk zelf de beslissing moeten nemen.

5. De kerk en haar leden zullen al het mogelijke moeten doen, opdat het geboren kind in liefde wordt opgevangen en verzorgd; daartoe dient onder meer aangedrongen te worden op snellere adoptiemogelijkheden.

Verder is nog te vermelden, dat besloten werd alle stukken, die in deze kwestie op de synode gediend hebben, in handen te stellen van de opstellers van het gezamenlijk hervormd-gereformeerde herderlijk geschrift.

DR H. WIERSINGA — Het gesprek met dr H. Wiersinga zal door de synode worden voortgezet. De commissie, die benoemd werd, bestaat uit synode-praesides dr A. Kruijswijk, prof. dr H. N. Ridderbos uit Kampen en prof. dr J. Verkuyl uit Amsterdam.

Vertoning van de film Jeruzalem 2

een wereldkonferentie over de Heilige Geest met 3500 christenen uit 30 landen.

Kom en zie een wereldwijde beweging van de Geest ook in Jeruzalem.

God doet grote dingen vandaag.

op zondagavond 23 februari

aanvang half acht

in de

OPENHOF-KERK

Boerhaavestraat 69, Apeldoorn

Inlichtingen telef. 05760-14278

Voor al uw

handels- en familie drukwerk - boeken en folders

is uw adres

DRUKKERIJ „STEENBERGEN”

Slotlaan 220 - Zeist

DE LIMITEN - HUIZEN - HET GOOI

Moderne kliniek voor hydro- & physiotherapie

en preventieve geneeskunde (40 bedden),

heeft op korte termijn plaats voor een all-round

stafmedewerker

t.b.v. de interne dienst

met behoorlijke administratieve, boekhoudkundige en economische kennis en ruime ervaring in personeelszaken.

Wij zoeken een enthousiaste, verantwoordelijke man vanaf 30 jaar met een positief christelijke levensopvatting, een middelbare schoolopleiding en in het bezit van Praktijkdiplooma Boekhouden (M.B.A.-diploma of daarvoor studerende strekt tot aanbeveling).

Wanneer u aan deze voorwaarden kunt voldoen en bovendien over akkuratessse, takt en overwicht beschikt, waardoor u een stimulerende invloed heeft op het personeel en een goede samenwerking kunt opbouwen op basis van uw kontaktuele eigenschappen, verzoeken wij u op deze advertentie te reageren.

Wij bieden: ☆ een goed salaris
☆ een uitstekende pensioenregeling
☆ een prettige werksfeer
☆ een fraaie nieuwe woning.

Indien u interesse heeft in paardrijden en tennissen, dan heeft de kliniek hiervoor op eigen terrein gelegenheid.

Uw met de hand geschreven sollicitatie vermeldende opleiding, ervaring en huidig salarisniveau, vergezeld van een curriculum vitae en een recente pasfoto, kunt u richten aan de directie van De Limiten, Naarderstraat 282, Huizen (NH). Gerekend kan worden op strikt vertrouwelijke behandeling.

Redaktieleden

Drs H. de Jong
D. W. L. Milo
Ds E. R. Postma
Ds H. Smit
Drs H. E. S. Woldring

Adres van de Redactie

Postbus 7176
te Amsterdam.
Redaktie-assistent
K. Muller

Advertenties en druk

Drukkerij
„Steenbergen”,
Slotlaan 220, Zeist.
Tel. 0 3404 - 12452

Abonnementsprijs:

f 27,50 per jaar
f 14,— per halfjaar
f 7,25 per kwartaal
Buitenland: Europa
en zeepost f 30,—;
Luchtpost f 50,—

Geref. Persvereniging „Opbouw”

Abonnementenadministratie
Pasteursingel 29b,
Rotterdam-7
Tel. 010-153703
Giro 40 49 45

Advertenties inzenden tot dinsdagmorgen 10.00 uur.